

SCIENCE PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

Son 1/S. Jild 4.

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ S/1 (4) - 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Холиқулов Ахмаджон Боймаҳамматович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий Университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Ҳожаев Азизхон Саидалоҳонович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакарров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Саидова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, “Tashkent International University of Education” халқаро университети;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулув Жамолиддиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тиббиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудир;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёровна – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Ҳашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Қаюмова Насиба Ашуровна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шохидат Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Муҳайё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибрахимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Шамшетова Анжим Караматдиновна – психология фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

Содиқова Шоҳида Мархабобевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сейтов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).

МУНДАРИЖА**07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ**

<i>Fayziyev O'rinboy Toshmuhammad o'g'li</i> O'ZBEKISTONDA ALOHIDA TA'LIM EHTIYOJIGA EGA BO'LGAN INSONLARNI IJTIMOIIY HIMOYALASH SOHASIDAGI ISLOHOTLAR	9-16
<i>Эсонов Зиёдбек Юлдашевич</i> ФАРФОНА ВОДИЙСИ МИНГ ЎЗБЕК УРУФИ МАНБАЛАРИ ТАРИХИДАН	17-22
<i>Rajarov Mardonbek Qosimboy o'g'li</i> AFRIG'IYALAR SULOLASI TARIXINING TURK TILLI TADQIQOTLARDA YORITILISHI	23-26
<i>Исмоилова Нигорахон Усмонжановна</i> НАЛИВКИН И ЕГО СВЕДЕНИЯ О ТУЗЕМНОЙ ЖЕНЩИНЕ	27-34
<i>Мирхакимова Феруза Холдоржон кизи</i> ВЗГЛЯД В ИСТОРИЮ МЕМОРИАЛЬНОГО МУЗЕЯ САДРИДДИН АЙНИ	35-40

08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ

<i>Zhao Rong</i> RESEARCH ON THE CONSTRUCTION OF CORE CURRICULUM STANDARDS FOR CROSS- BORDER E-COMMERCE MAJORS BASED ON HIGHER VOCATIONAL EDUCATION IN INNER MONGOLIA	41-48
<i>Husanboyev Sadafbek Yorqinjon o'g'li</i> FARG'ONA VILOYATIDA AGROTURIZM FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHDA RESURS SALONIYATINI VAHOLASH	49-58
<i>Malikova Gulhayo Turdali qizi</i> TIJORAT BANKLARDA INVESTITSION FAOLIYAT TAHLILI	59-64
<i>Maxmudov Anvarjon</i> SOLIQ HUQUQBUZARLIKLARINI TARKIBI, SHAKLLANISH MANBALARI VA ULARNI IQTISODIY MONIYATI	65-75
<i>Мухитдинов Ахрор</i> РАҚАМЛИ ИҚТИСОДИЁТДА ЯГОНА МАРКАЗЛАШГАН ДИСПЕТЧЕРЛИК ХИЗМАТИНИНГ САМАРАДОРЛИГИНИ БАҲОЛАШ УСУЛЛАРИ	76-82
<i>Jurayev Xusan Atamuratovich</i> KORXONANI MOLIYAVIY SOG'LOMLASHTIRISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	83-89
<i>Butunov Shaymardan Berdiyrovich</i> NOANIQLIK ORQALI HARAKAT QILISH: IQTISODIY BEQARORLIK SHAROITIDA MOLIYAVIY TAHLIL	90-96
<i>Islomova Mohlaroyim Inomjon qizi, Ortiqova So'g'diyona Abdusodiq qizi, Abdurahimova Zulhumor Azimjon qizi</i> TURIZM XIZMATLAR SOHASIDA RAQAMLI TEXNANOLOGIYALARNI QO'LLASH	97-103
<i>Содиқов Анвар</i> ЎЗБЕКISTОН ЭКСПОРТ САЛОҲИЯТИ ИСТИҚБОЛЛАРИНИ КЎП ОМИЛЛИ ЭКОНОМЕТРИК МОДЕЛЛАР АСОСИДА БАҲОЛАШ ВА МУҚОБИЛ СЦЕНАРИЙЛАРИНИ АНИҚЛАШ...	104-116

Norov Asror Egamberdiyevich, Fazliddinov Shohruh Shamsiddinovich
O'ZBEKISTONDA DOKTORANTURA FAOLIYATI YO'LGA QO'YILGAN OLIY TA'LIM VA ILMIY
TADQIQOT MUASSASALARI 117-122

09.00.00 – ФАЛСАФА ФАНЛАРИ

Эшонкулова Нуржахон Абдужабборовна
ГЛОБАЛЛАШУВ ШАРОИТЛАРИДА ТАЪЛИМ ТИЗИМИ ТРАНСФОРМАЦИЯСИ:
ИЖТИМОЙ-ФАЛСАФИЙ ТАҲЛИЛ 123-130

Khalilova Shakhlo Abdurashitovna
IBN SINA AND HIS CONTRIBUTION TO SPIRITUAL AND MORAL EDUCATION: RETHINKING
THE HERITAGE OF EASTERN THINKERS 131-136

10.00.00 – ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ

Saidov Hakim G'ofurovich
VATANPARVARLIK VA MILLIY G'URURNING FALSAFIY KATEGORIAL NEGIZLARI 137-141

Jabborov Jamshid Azimovich
MA'NAVIY EHTIYOJLAR JAMIYAT MA'NAVIY HAYOTINING TARKIBIY QISMI
SIFATIDA 142-148

Coatov Fayram
БАЙРАМЛАР – МИЛЛАТНИНГ ОЛИЙ ҚАДРИЯТИ 149-156

Raxmatova Xolidaxon Xolikovna
NAQSHBANDIYLAR EHTIROMIGA SAZOVOR BUYUK ZOT 157-161

Wang XiaoYu
AN ANALYSIS OF THE MYTHICAL PATTERNS IN ULYSSES FROM THE PERSPECTIVE OF
ARCHETYPE THEORY 162-170

Mamadkulova Kamila Abdukhalikovna
FEATURES OF 19th CENTURY LITERATURE: ROMANTICISM AND REALISM 171-175

Aripova Saodat Taxirovna
INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA KONCHILIK LEKSIK BIRLIKLARINING LEKSIK-SEMANTIK
XUSUSIYATLARI 176-181

Xudoyqulov Behzod Abbosovich
ITALYAN TILIDAGI FRAZELOGIK IBORALAR TARJIMASI VA ULARNING O'ZBEK TILIDAGI
EKVIVALENTLARI 182-187

Mavlonova Gulnora Abdig'ani qizi
ADABIYOTDA QO'LLANILGAN EVFEMIZMLAR (ROMAN VA SHE'RIYAT) MISOLLAR
BILAN 188-192

Tuxtayeva Dildora Zokirovna, Izzatilloeva Sevinch Nusratilloevna
INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA "YAXSHILIK" KONSEPTINI IFODALOVCHI MAQOLLARNING
MILLIY-MADANIY XUSUSIYATLARI 193-197

Djurayeva Orzigul Gafurovna
QAXXOR BAXSHI RAHIMOV IJODINING O'RGANILISHI 198-204

Gafarova Shahnoza Hayrullayevna
TIL VA TA'LIM: MUAMMO VA YECHIMLAR 205-209

12.00.00 – ЮРИДИК ФАНЛАР*Исломқулова Шоҳсанам Ваҳобжон қизи*ВРАЧНИНГ КАСБИЙ ЖАВОБГАРЛИГИНИ СУҒУРТА ҚИЛИШНИ ФУҚАРОЛИК-ҲУҚУҚИЙ
ТАРТИБГА СОЛИШНИНГ ОМИЛЛАРИ ВА ЗАРУРИЯТИ ..... 210-215*Sarvinov Sunnatillaeva*PROCEDURAL CHALLENGES IN THE REGULATION OF ABUSE OF DOMINANT POSITION IN
UZBEKISTAN ..... 216-222**13.00.00 – ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ***Soliev Ibodulloxon Ismatullayevich*FACTORS AFFECTING THE EFFICIENCY OF REFORMS IN THE MANAGEMENT SYSTEM OF
HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS ..... 223-233*Shokirov Po'lat*TALABALARGA ATLETIK GIMNASTIKA MASHG'ULOTLARINI JOZIBADORLIGINI OSHIRISHING
USLUBIY ASOSLARI ..... 234-238*Begmatova Dilnoza Muxtarovna*JAHON MIQYOSDA TA'LIM JARAYONI SUBYEKTLARIDA MADANIY IMMUNITETNI
SHAKLLANTIRISH TENDENSIYALARI ..... 239-243*To'rayev Panji To'xtayevich*MILLIY KURASH MASHG'ULOTLARIDA UMUMIY JISMONIY TAYYORGARLIKNI TASHKIL
ETISH VA SHAKLLANTIRISH ..... 244-248*Axmedova Nafisa Isaxodjayevna, Azamatov Abdullo Isaxo'ja o'g'li, Lutfullina Rumiya Anvarovna*
OLIV TA'LIM MUASSASALARIDA JISMONIY TARBIYA VA SPORT FAKULTETLARI TALABALARI
UCHUN ANTIDOPING QOIDABUZARLIKLARINING OLDINI OLISH MEXANIZMINI

YARATISH 249-256

*Egamberdiyev Javlonbek*TA'LIM MUASSASALARIDA MA'NAVIY-MA'RIFIY ISHLARNI TASHKIL QILISH VA UNING
ILMIY-USLUBIY ASOSLARI ..... 257-260*Kenjaboev Abdisalim Erkaboevich*ZAMONAVIY TA'LIM- TARBIYA JARAYONIDA PEDAGOGIK RAHBARNING
KOMPETENTLIGI 261-265

Kenjaboev Abdimalim Erkaboevich
Pedagogika va ijtimoiy ish kafedrasida dotsenti
Termiz davlat universiteti.

ZAMONAVIY TA'LIM- TARBIYA JARAYONIDA PEDAGOGIK RAHBARNING KOMPETENTLIGI

Annotatsiya. Maqolada zamonaviy ta'lim- tarbiya jarayonida pedagogik rahbarining kompetentligiga bag'ishlangan. Pedagogik kompetentsiyaning tarkibiy qismlari va funktsional vazifalari har tomonlama tahlil qilindi, o'qituvchining vakolatlari asos bo'lgan kasbiy va shaxsiy xususiyatlar o'rganildi. Maqolada professor-o'qituvchilarning ushbu toifasi uchun ba'zi boshqaruv va pedagogik yondashuvlarni optimallashtirish bo'yicha takliflar ko'rib chiqiladi, bu esa o'z navbatida o'quv jarayonining sifatiga ta'sir qilishi kerak.

Kalit so'zlar: pedagogik rahbar, ta'lim- tarbiya jarayoni, yondashuv, kasbiy va shaxsiy xususiyatlar, kompetentlik.

Kenjaboev Abdimalim Erkaboevich
Associate Professor of the Department of Pedagogy and Social Work
at the Termiz State University

COMPETENCE OF THE PEDAGOGICAL LEADER IN THE PROCESS OF MODERN EDUCATION

Abstract. The article is devoted to the competency of the pedagogical leader in the modern education process. The components and functional tasks of pedagogical competence were comprehensively analyzed, the professional and personal characteristics on which the teacher's competences are based were studied. The article considers suggestions for optimizing some management and pedagogical approaches for this category of professors, which in turn should affect the quality of the educational process.

Keywords: pedagogical leader, educational process, approach, professional and personal characteristics, competency.

Кенжабоев Абдисалим Эркабоевич
Доцент кафедры педагогики и социальной работы
Термезский государственный университет.

КОМПЕТЕНТНОСТЬ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ЛИДЕРА В ПРОЦЕССЕ СОВРЕМЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация. Данная статья посвящена компетентности педагогического руководителя в современном образовательном процессе. Всесторонне проанализированы компоненты и функциональные задачи педагогической компетентности, изучены профессионально-личностные характеристики, на которых базируются компетенции педагога. В статье рассматриваются предложения

по оптимизации некоторых управленческо-педагогических подходов для данной категории преподавателей, что в свою очередь должно повлиять на качество образовательного процесса.

Ключевые слова: педагогический руководитель, образовательный процесс, подход, профессионально-личностные характеристики, компетентность.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4SI1Y2024N38>

Zamonaviy sharoitda pedagogik rahbarning yuqori darajada kompetentlikka va pedagogik malakaga ega bo'lishi, ta'lim- tarbiya jarayonini samarali rivojlantirish va takomillashtirishda muhim rol o'ynaydi. Bu erda pedagogik faoliyat bir vaqtning o'zida ham o'zgaruvchan, ham boshqaruvchi tomondan o'zini namoyon qiladi. Ta'lim sohasida professor-o'qituvchilarning malakasini oshirishga kompetensiyaga asoslangan yondashuv haqida ko'p eshitamiz. Ta'lim tashkilotining pedagogik jamoasining samarali rivojlanishi uchun, birinchi navbatda, malakali mutaxassis bo'lishi kerak. Shuni tushunish kerakki, uning barcha ishtirokchilarining malaka darajasi bevosita o'quv jarayonini tashkil etuvchi o'quv guruhi rahbarining malakasiga bog'liq bo'ladi [1]. Pedagogik rahbarining kompetentligini samarali rivojlantirish uchun kasbiy faoliyat jarayonida bir-birini to'ldiradigan nazariy va amaliy tayyorgarlik muhim rol o'ynaydi.

Pedagogik rahbarining kasbiy faoliyati va o'qituvchilik kasbiga qo'yiladigan asosiy talablar me'yoriy-huquqiy hujjatlarda mustahkamlangan va uning asosiy maqsadi, unga ishonib topshirilgan professor-o'qituvchilarning barqaror ishlashini boshqaruvchi qo'llab-quvvatlash, sohadagi muammolarni hal qilish sifatida belgilaydi. Pedagogik rahbari o'z kasbiy faoliyatini ta'lim tashkiloti rahbariyati, o'zini o'zi boshqarish organlari, psixologlar va boshqalar bilan yaqin hamkorlikda tashkil qiladi. Rahbar pedagog kadrlarning kasbiy mahoratini oshirishga qaratilgan ma'naviy-axloqiy, psixologik, tarbiyaviy, axborot, huquqiy va tashkiliy-metodik ishlar bo'yicha mashg'ulotlarni o'tkazishda bevosita va doimiy ishtirok etishining asosiy shakli bo'lgan o'quv guruhiga birlashtiriladi. ta'lim tashkilotining pedagogik xodimlari. Pedagogik rahbarining faoliyatidagi muhim maqsad o'quv guruhining har bir o'qituvchisining kasbiy fazilatlarini o'z-o'zini rivojlantirish va o'zini o'zi amalga oshirish, uning jamiyatda muvaffaqiyatli ijtimoiylashuvi uchun zarur shart-sharoitlarni yaratishdir. Pedagogik rahbarining asosiy funksional vazifalari quyidagilardan iborat:

1. Tahliliy: o'quv guruhidagi pedagogik xodimlarning individual xususiyatlarini o'rganish; kasbiy rivojlanish dinamikasini aniqlash; oilaviy ahvol, oiladagi munosabatlar va pedagogik xodimlarni o'rganish.

2. Prognostik: o'quv guruhi xodimlari va shaxsiy rivojlanish ko'rsatkichlarini loyihalash; tarbiyaviy ishlarni rejalashtirish; ta'lim tashkilotining umumiy ta'lim maqsadlariga javob beradigan ta'lim modelini yaratish; ta'lim jarayonini tashkil etishda salbiy oqibatlarni oldindan bilish va ularni hal qilish yo'llari.

3. Tashkiliy va muvofiqlashtirish: o'quv guruhining professor-o'qituvchilar tarkibini shakllantirish; o'z ishining natijalarini rag'batlantirish; ta'lim guruhi uchun ijtimoiy ahamiyatga ega tadbirlarni rejalashtirishda yordam ko'rsatish; individual ishlarni tashkil etish; hisobot hujjatlarini yuritish.

4. "Kommunikativ funksiya: rahbar va pedagogik jamoa o'rtasidagi ta'lim guruhi ichidagi shaxslararo munosabatlarni rivojlantirish va tartibga solish; har bir o'qituvchiga pedagogik jamoaga moslashishda yordam berish, qulay muhit yaratish" [3]. Pedagogik rahbarining

samarali ishlashining shartlaridan biri uning kasbiy fazilatlariga mos kelishidir: o'qituvchilar jamoasida ishlash, uning muammolariga kirishish, berilgan muammolarni hal qilishda o'zaro hamkorlikni tashkil etish va hamma narsada namuna bo'lish.

Aytilganlarni tasdiqlash uchun K.D.Ushinskiyning fikrini keltirish mumkin. "Ta'limda hamma narsa o'qituvchi shaxsiga asoslanishi kerak. Shaxsning rivojlanishi va ta'rifida faqat shaxsiyat harakat qilishi mumkin, faqat xarakter shakllanishi mumkin" [1].

Pedagogik rahbarining kasbiy faoliyatidagi pedagogik tamoyillarning mohiyatini A.M. Stolyarenko: "Bu insonning pedagogik ijtimoiylashuvini qo'llab-quvvatlash, u bilan birga uning pedagogik tizimini va uning xususiyatlarini shakllantirish va takomillashtirish, hayotda o'zini o'zi anglash va o'zini o'zi tasdiqlashni ta'minlash" [4].

Yangi ta'lim standartlari o'quv guruhi rahbarini pedagogik kompetensiya standarti sifatida ko'rib chiqadi; o'z sohasining professional, o'z kasbiy vazifalarini yuqori darajada bajarishga qodir. Shu sababli, pedagogik kompetensiya uning kasbiy mahoratining muhim tarkibiy qismi bo'lgan ta'lim guruhi rahbari faoliyatida boshqaruv pedagogikasini o'rganish kerak ko'rinadi. Pedagogik rahbarining vakolatlarining mavjudligi yoki yo'qligi kundalik o'quv faoliyati natijalari bilan belgilanadi. Har qanday shaxs o'zi bajaradigan funksiyalar uning ishining yakuniy natijasi bilan bog'liq bo'lgan professional standartlarga javob beradigan darajada vakolatli hisoblanadi.

Turdiyev B.M. hammualliflari bilan zamonaviy ta'lim- tarbiya jarayonida pedagogik rahbarining kasbiy kompetentligi quyidagi turlarini ajratib ko'rsatadi:

- maxsus kompetensiya – kasbiy faoliyatni yetarli darajada yuqori darajada egallash, o'zining keyingi kasbiy rivojlanishini rejalashtirish qobiliyati;
- ijtimoiy kompetensiya — qo'shma (guruh) kasbiy faoliyatni, shuningdek, ushbu kasbda qabul qilingan kasbiy hamkorlik usullarini o'zlashtirish;
- shaxsiy kompetensiya — shaxsiy o'zini namoyon qilish va o'zini rivojlantirish usullarini egallash;
- individual kompetensiya — kasb doirasida o'zini o'zi anglash va individual rivojlanish usullarini egallash, kasbiy o'sishga tayyorlik, individual o'zini o'zi saqlab qolish qobiliyati, kasbiy deformatsiyaga qarshi immunitet;
- samarali ishlash uchun sharoit yaratish [5].

Pedagogik rahbari uchun kasbiy kompetensiyaning ahamiyatini batafsil ko'rib chiqaylik, chunki u quyidagi boshqaruv va pedagogik vazifalarni hal qilishni o'z ichiga oladi: "Butun o'quv jarayonining samarali tashkiliy tuzilishi va uning xodimlarining pedagogik faoliyati; kundalik faoliyat vazifalarini bajarish jarayonida professor-o'qituvchilar tarkibini birlashtirish va tarbiyalash va unda yuqori ma'naviy muhitni saqlash; rahbarlar va bo'ysunuvchilar o'rtasidagi boshqaruv munosabatlarini tashkil etish, pedagogik hamkorlikka yaqinlashish; boshqaruvning barcha toifalari tomonidan pedagogik yo'nalishni to'liq amalga oshiradigan pedagogik tamoyillarni amalga oshirish" [3]; kadrlarni tanlash va joylashtirishda pedagogik xodimlarning individual, guruh va jamoaviy pedagogik xususiyatlarini hisobga olish; o'qituvchilar uchun o'z-o'zini takomillashtirishni tashkil etish (o'z-o'zini tarbiyalash, o'z-o'zini tarbiyalash, o'z-o'zini rivojlantirish, o'z-o'zini tarbiyalash).

A.M.Stolyarenkoning fikriga ko'ra: "Pedagogik rahbarining kasbiy kompetensiyasining muhim elementi bu shaxsning pedagogik yo'nalishi bo'lib, u tarkibiy jihatdan o'z ichiga oladi: kasbiy pedagogik konsepsiya, faoliyat kredosi, pedagogik qat'iyatlilik, pedagogik qiziqishlar,

motivlar, uzoq-uzoqlik. Pedagogik faoliyatning mohiyati va turli jihatlariga mos keladigan muddatli va qisqa muddatli rejalar, sevimli mashg'ulotlar, ehtiyojlar" [4].

Muallif, shuningdek, ta'kidlaganidek: "Pedagogik yo'nalish, agar u sun'iy ravishda yaratilgan g'oyalarga emas, balki ta'lim to'g'risidagi davlat qonunlarni, uni rivojlantirishning global tendensiyalarini, jamiyat ehtiyojlarini, ma'lumotlarni chuqur bilishga asoslangan bo'lsa, yuqori kasbiy madaniyat talablariga javob beradi, pedagogika va psixologiya fanlaridan va ta'lim va tarbiya sohasidagi ilg'or tajriba aspektida" [2]. Pedagogik rahbari bilimli o'rgatish, doimo o'rganish, o'z-o'zini tarbiyalash va o'z-o'zini takomillashtirish bilan shug'ullanishi shart.

Hozirgi vaqtda professor-o'qituvchilar tarkibidagi ijtimoiy-psixologik iqlimning pastligi sabablaridan biri bu quyidagi belgilarda namoyon bo'ladigan professor-o'qituvchilarning kasbiy charchash darajasining yuqoriligi:

1) befarqlik, zo'riqish, muvozanat hissi mavjudligi (xodim avvalgidek kasbiy faoliyat bilan shug'ullana olmaydi);

2) depersonalizatsiya (o'qituvchilar va talabalarga nisbatan do'stona munosabat rivojlanadi);

Pedagogik kadrlar orasida kasbiy charchash darajasini aniqlash uchun amerikalik psixologlar K.Maslax va S.Jekson tomonidan ishlab chiqilgan texnikadan foydalaniladi: "Kasbiy charchash diagnostikasi", u quyidagi komponentlarni o'z ichiga oladi: "hissiy charchoq darajasi (emotsional fonning pasayishi); depersonalizatsiya darajasi (boshqa odamlar bilan munosabatlardagi deformatsiya); shaxsiy yutuqlarning pasayishi (o'z-o'zini hurmat qilishning pasayishi, o'z kasbiy yutuqlarini qadrlamaslik, kasbiy imkoniyatlarga salbiy munosabat)" [1].

3) o'zini o'zi boshqarishning past darajasi, bu odamda samarali o'qituvchilik faoliyati uchun zarur bo'lgan kasbiy fazilatlarining yetishmasligida namoyon bo'ladi.

I.V. Vasilev "Psixodiagnostika bo'yicha seminar" darsligida ta'kidlaganidek: "Insonning qadriyat yo'nalishlarining dominant yo'nalishi u egallagan hayotiy pozitsiya sifatida qayd etiladi, bu kasbiy faoliyat sohasida, oilada, uy xo'jaligida ishtirok etish darajasi mezonlari bilan belgilanadi. va dam olish faoliyati" [1].

Amalda ko'pincha M.Rokeach bo'yicha, hayotiy qadriyatlar reytingiga asoslangan qiymat yo'nalishlarini o'rganish usuli qo'llaniladi. Ushbu metodologiyaga muvofiq, qadriyatlarining ikkita bloki shakllanadi:

"terminal" — individual mavjudlikning yakuniy maqsadi unga intilish ekanligiga ishonish;

instrumental — har qanday vaziyatda biron bir harakat yoki shaxsiy xususiyat afzalroq ekanligiga ishonish.

Qiymat yo'nalishlari namoyon bo'lishining umumlashtirilgan natijalari quyidagi hollarda muhim rol o'ynaydi:

- malaka oshirish, ish joylarini o'zgartirishda;
- pedagogik jamoaning ijtimoiy-psixologik iqlimi va hamjihatligini diagnostika qilishda;
- o'quv guruhlarida professor-o'qituvchilarning motivatsion komponentini o'rganishda;
- professor-o'qituvchilar orasida kasbiy charchash darajasini aniqlashda va boshqalar.

Zamonaviy ta'lim- tarbiya faoliyatini boshqarishni tashkil etish uchun rahbar birinchi navbatda shu sohada malakali bo'lishi kerak. Ta'lim va ta'lim yo'liga o'tib, u bilgan va qila oladigan hamma narsa uchun javobgardir, shuning uchun ta'lim guruhlari rahbarlari muvaffaqiyatli kasbiy faoliyat uchun asosiy kompetensiyalarni allaqachon shakllantirgan bo'lishi kerak. Rahbarning o'zi o'z-o'zini rivojlantirish ustida ishlasa, pedagogik kompetensiyaning mohiyati va mazmunini bilsa, xodimlarning muvaffaqiyati uning ushbu faoliyatga qanchalik muvaffaqiyatli, maqsadli va rag'batlantirilganligiga bog'liq bo'lsa, bu kompetensiyalarning shakllanishi muvaffaqiyatli bo'ladi. V.A. Slastenina ning so'zlariga ko'ra pedagogik rahbarining kompetentligi: "ham o'zgartiruvchi, ham boshqaruvchidir" [2].

Pedagogik jihatdan tavsiya etiladi:

- chinakam demokratik boshqaruv uslubini egallash; qo'l ostidagilardan vakolat olish;
- o'z xulq-atvoringizni pedagogik jihatdan shakllantiring, quruq xo'jayin emas, balki yoshi kattaroq va tajribali hamkasbingiz bo'ling, tajribaga ega va uni o'tkazishga harakat qiling;
- do'stona va har qanday masala bo'yicha samimiy muloqotga ochiq bo'ling;
- har kuni xodimlaringizning ish joylariga tashrif buyuring, yotoqxonalarga tashrif buyuring va hokazo;
- o'z-o'zini tarbiyalash, o'z-o'zini tarbiyalash va o'z-o'zini rivojlantirish bilan shug'ullanish, ayniqsa boshqaruv va psixologik-pedagogik nuqtai nazardan.

Xulosa o'rnida bir hikmatli haqiqatdan iqtibos keltirmoqchiman: "Iqtidorli shogird iqtidorli o'qituvchidan boshlanadi, o'zingda yo'q narsani o'rgata olmaysan, o'z kamchiligingga qarab yaxshi insonni tarbiyalab bo'lmaydi" [4].

Adabiyotlar/Литература/ References:

1. Ахмедова М. А. Бадий-эстетик тарбиянинг ривожланиш тенденциялари //Scientific progress. – 2022. – Т. 3. – №. 7. – С. 123-128.
2. Rakhmatov U. E. Cognitive tasks in educational-upbringing process on biology //International scientific review of the problems and prospects of modern science and education. - 2019. - С. 60-61.
3. Мадатов Р. М. (2021). Таълим-тарбия жараёнида замонавий ёндашувлар. Academic research in educational sciences, 2 (CSPI conference 3), 881-885.
4. Топоровский В. П., Марон А. Е., & Ермейчук Н. А. (2021). Развитие профессиональной компетентности руководителя как условие эффективного управления образовательной организацией. Человек и образование, (3 (68)), 34-39.
5. Turdiev V.M. Pedagogik rahbarining kasbiy kompetensiyasini takomillashtirish yo'llari// Вопросы образования. - 2022. - №1 - 188 с.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ S/1 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).